

Reflexions acadèmiques sobre el present i el futur de les humanitats en la docència i la recerca universitàries. Els reptes no exempts de dificultats d'un plantejament de conjunt

Gaspar Coll i Rosell*

Resum

En aquest article s'analitzen els reptes que tenen plantejades les humanitats en la societat del coneixement actual i especialment en la institució universitària. Quina és la raó per la qual s'estiguin produint símptomes evidents d'una disminució de la demanda social en alguns dels ensenyaments d'humanitats i que s'hagin encès algunes alarmes per algunes desprogramacions de continguts humanístics per part de les autoritats educatives en alguns països, entre altres Espanya. S'analitza l'evolució dels estudis humanístics en els darrers trenta anys cap una major fragmentació i es proposen algunes vies de solució en la programació universitària d'aquests estudis i en la potenciació d'una recerca que ha de ser més aplicada i interdisciplinària. Tot això es concreta en el marc de la Universitat de Barcelona.

Paraules clau

Humanitats, ciències socials, transversalitat, recerca humanística

Recepció original: 14 de març de 2016

Acceptació: 21 de juliol de 2016

Publicació: 20 de desembre de 2016

En els darrers temps apareixen notícies en mitjans generals i especialitzat del sector educatiu on ha saltat l'alarma del qüestionament per part de certes esferes del poder i del «pensament tecnocràtic» sobre una pretesa caducitat o el poc valor social que s'atorga a les humanitats. Aquest mateix mes de setembre (2015) han saltat notícies prou demostratives del tema. Un professor de filosofia al batxillerat a l'ensenyament secundari espanyol, de Pozuelo del Alarcón (Madrid), ha destacat en una carta al director d'un diari d'àmbit estatal espanyol: «A partir del próximo año, filosofía desaparece del 2º de bachillerato y se entierra en el oscuro baúl donde fueron desterradas sus hermanas música, pintura, literatura o retórica. Las humanidades que despiertan en el hombre los sueños, la virtud, la búsqueda de la belleza»¹. Una altra notícia internacional signada per Jack Grove el 14 de setembre de 2015 apunta que al Japó les universitats han rebut l'ordre del govern de tancar cursos d'arts liberals, humanitats i ciències socials per «concentrar-se en les àrees que satisfan millor les necessitats de la societat» definides genèricament com «l'educació professional més pràctica que s'anticipa millor a les necessitats de la societat». De les 60 universitats que imparteixen cursos d'humanitats i ciències socials, 17 han acceptat deixar d'impartir aquestes matèries i 9 més, fins a 26 han acceptat reduir-ne la programació². En contraposició a aquestes actituds, des del

(*) Professor Titular d'Història de l'Art. Delegat del rector com a comissionat pel parc i l'impuls de les humanitats i les ciències socials. Universitat de Barcelona. Es pot consultar a: <http://www.ub.edu/minerva/comissionat-al-parc-i-limpuls-cientific-hcs>. Adreça electrònica: gasparcoll@ub.edu

(1) *El País*. Disponible a: http://elpais.com/elpais/2015/09/17/opinion/1442504361_281943.html (accés: 6.12.2016).

(2) *THE, Times Higer Education*. Disponible a: <https://www.timeshighereducation.com/news/social-sciences-and-humanities-faculties-close-japan-after-ministerial-intervention> (accés: 6.12.2016).

món de les ciències de la naturalesa s'han alçat veus que valoren les humanitats en relació als descobriments científics i els avenços de la tecnologia. Aquest és el cas del biòleg i novel·lista Edward O. Wilson que en el seu assaig *The Meaning of Human Existence*, publicat el 2014, defensa que són les humanitats, més que les ciències, les que distingeixen i donen significat a l'ésser humà. L'autor afirma que la cultura tendeix a la diversitat i que la tecnologia i la ciència són per naturalesa homogènies i homogeneïtzadores: «la ciència i la tecnologia seran les mateixes arreu, per a cada cultura civilitzada, subcultura i persona» i conclou, «el que se seguirà desenvolupant i diversificant fins a l'infinit són les humanitats»³.

Recollint aquests exemples d'actualitat, pretenem en aquestes línies aportar algunes dades i reflexions sobre els reptes, els problemes i la viabilitat de les humanitats en el context universitari actual, centrat sobretot en el marc institucional més propi de l'autor: la Universitat de Barcelona.

El valor de les humanitats en el món actual, sovint definit amb el terme *societat del coneixement*⁴, no és un factor residual, ancorat al passat, ni subsidiari de la tecnologia i les ciències experimentals. Alguns autors remarquen que front a certa dualitat del camp científic on es conceben falsos binomis d'oposició entre ciències i humanitats, paradigma molt vigent en l'actualitat, les ciències humanes i socials tenen una capacitat de transformació del real que els hi atorga un marge de rendibilitat i aplicació que avantatja, inclús, l'aplicació i rendibilitat d'altres disciplines científiques⁵. Això és fruit de quatre potencialitats intrínseques que són més evidents que en altres ciències: 1. Proximitat entre la investigació bàsica i l'aplicada, entre el coneixement i la pràctica. 2. Les humanitats i les ciències socials són productores netes de continguts. 3. Conciliació entre sistema cultural i tècnic que ajuda a l'autoconsciència reflexiva de la pròpia societat. 4. En l'àmbit de les humanitats, i menys de les ciències socials, la política cultural és política científica i viceversa.

També altres autors han definit el «pensament humanístic com un element necessari en les transformacions socioeconòmiques»⁶. No és aquí el lloc de reflexionar en profunditat sobre les relacions i diferències entre el pensament científic i el pensament humanístic. Darrerament han vist la llum alguns estudis de conjunt sobre el tema, en especial diversos articles publicats per la Universitat de Barcelona en una monografia coordinada per Norbert Bilbeny i Joan Guàrdia⁷.

(3) E.O. Wilson, *The Meaning of Human Existence*, Nova York-Londres, Liveright Publishing Corporation, 2014. Existeix una ressenya periodística que resumeix les tesis de l'autor. Disponible a: http://www.huffingtonpost.com/2014/10/06/humanities-book-eo-wilson_n_5922678.html (accés: 6.12.2016).

(4) Concepte creat per Peter Drucker en 1974 i adoptat per la UNESCO en el seu *Informe Mundial* de 2005.

(5) Vegeu, Elena Castro, Ignacio Martínez, Martín Pérez, Felipe Criado: «La transferencia de conocimiento desde las Humanidades: posibilidades y características», *Arbor*. CLXXXIV, 732, 2008, p. 620-635. Remarquen els següents binomis: científicitat//relativitat; coneixement explicatiu//coneixement narratiu; objectivitat//subjectivitat; rendibilitat econòmic-industrial//inutilitat del coneixement; entre altres.

(6) Vegeu, Javier González Soler: *Revitalizar la transferencia de conocimiento en arte y humanidades*. The Transfer Institute, 2012.

(7) *Humanidades e investigación científica. Una propuesta necesaria*. Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2015. Dins la publicació, són especialment interessants pel seu caràcter ontològic i global les aportacions de Daniel Innerarity, *Todos somos de letras: consecuencias del giro hermenéutico sobre la articulación de los saberes* (p. 197-214) i de David Jou, *Algunos comentarios sobre ciencia y sabiduría* (p. 215-229).

La dificultat principal que tenen les humanitats, i també les ciències socials, és la seva heterogeneïtat i compartimentació, que en pertorba el reconeixement dels objectius comuns i la confluència de les metodologies de les disciplines que les integren. Ja ho deia Edgar Morin quan afirmava: «Paradoxalment, són les ciències humanes les que actualment contribueixen menys a l'estudi de la condició humana, precisament perquè estan fraccionades, dividides i compartimentades, situació que oculta del tot no només la relació individu / espècie sinó també l'ésser humà mateix»⁸. També és una limitació l'acotament d'una definició prou homogènia del conjunt de les disciplines, que en reforci la unitat i visibilitat. L'ús de l'expressió «ciències humanes», més utilitzat per institucions de recerca com el CSIC, no acaba de comprendre tota la riquesa que evoca el mot «humanitats», que inclou també la creació, les poètiques, les retòriques i les narratives⁹. Els ponts i les ambivalències entre les humanitats i les ciències socials també són dignes d'esment: disciplines com l'antropologia, la geografia, la història, la lingüística, la pedagogia o la psicologia –entre d'altres– participen dels dos grans blocs definidors¹⁰. Una altra dificultat generalitzada en les humanitats ha estat el progressiu desmembrament de les disciplines fruit d'una excessiva afirmació d'especificitat i un oblit – en alguns casos quasi bé amnèsic– de l'antic tronc comú de les «Filosofia i Lletres» que es va mantenir vigent en totes les universitats fins a principis de la dècada dels setanta del segle passat i que, en la Universitat de Barcelona, s'hi aplicava un intel·ligent pla d'estudis que combinava la formació comuna i la disciplinar: el conegut com a «Pla Maluquer». Aquest tronc comú es manté encara nominalment en algunes universitats, no a la UB, però de fet, on es conserva, és més una superestructura administrativa que una autèntica vertebració de disciplines.

Conseqüència d'aquest desmembrament, s'ha donat una proliferació de departaments, d'àrees de coneixement i de centres que ha contribuït a formar un ventall ampli de titulacions molt específiques –ara en forma de graus i màsters– afavorint així la diversificació de persones titulades que han tendit a agrupar-se per disciplines, afirmant-ne la seva condició d'exclusivitat competencial en relació al conjunt. Això ha contribuït, sens dubte, al desenvolupament cognitiu de les disciplines i a l'avenç en la recerca i en la formació de corpus positius específics, però també, des d'un punt de vista professional, ha estat en molts casos pernicios, a l'afirmar en sobre mesura unes especificitats de coneixements que molt poc tenen a veure amb professions regulades, ni amb les demandes reals de la societat en els sectors cultural i de creació, que demanden majoritàriament titulats amb una formació més transversal i versàtil.

En la universitat espanyola en general i en particular en la catalana, i molt concretament a la Universitat de Barcelona, aquesta realitat de proliferació d'especialitats poc connectades entre si s'ha potenciat per mor de les successives reformes legislatives universitàries, començant per la LRU als vuitanta i les posteriors lleis tant estatals com autonòmiques: la proliferació d'àrees de coneixement vinculades a la creació i promo-

(8) Edgar Morin, *Tenir el cap clar. Per organitzar els coneixements i aprendre a viure*. Barcelona, Ed. La Campana, 2001 (ed. Francesa, 1999), p. 47.

(9) CSIC, Pla d'actuació 2006-2009 (2006): decideix que en l'àrea prevalguin els estudis basats en el mètode científic i d'altres metodologies rigoroses d'investigació, amb la fi d'avançar en l'homologació de l'àrea amb les altres àrees que constitueixen un organisme com el CSIC (*Arbor*, 2008, op. cit. p. 633).

(10) Pel que fa a la Psicologia vegeu: Joan Guardia, «La Psicología errante: desde las Humanidades hasta las Ciencias de la Salud a través de las Ciencias Sociales» en *Humanidades e Investigación Científica*, op. cit., p. 179-195.

ció de places de professorat i de formació de departaments a partir d'un nombre relativament baix de docents funcionaris, n'han estat les principals conseqüències.

Des d'un punt de vista de planificació acadèmica i docent, l'atomització disciplinar encara es reforçà més amb la proliferació de llicenciatures específiques (1990-2004), vertebrades a partir d'un nombre majoritari de continguts troncal que es decidien a Madrid, a partir de comissions designades pels ministeris competents i constituïdes per experts provinents dels cossos de funcionaris, amb poca transparència i cap participació directa de les universitats. Amb l'adveniment del conegut com a Pla de Bolonya a partir del 2005, aquesta realitat s'ha corregit una mica gràcies a la programació d'un nombre important de crèdits definits com a bàsics (aproximadament el 25% d'un grau), a partir de dues grans àrees de programació docent d'Arts i Humanitats o/i Ciències Socials on s'hi han d'incloure les diferents titulacions proposades i que preveuen continguts intercanviables (de fet convalidables) entre graus disciplinaris diferents. Algunes d'aquestes tenen la facultat d'escollir l'adscripció entre les dues àrees definides pel decret ministerial de 2007; és el cas de l'Antropologia, la Geografia i la Història.

En el nou marc, on les universitats han adquirit un major grau de llibertat i discrecionalitat a l'hora de la programació de títols, aquesta autonomia real s'ha aprofitat poc per a corregir els defectes anteriors i així, els interessos sectorials i corporatius –per altra part legítims– han condicionat molt els criteris de les noves programacions docents. Més enllà de certa interacció en crèdits bàsics, molt més menor de la que podria ser, una anàlisi de la majoria de títols de grau i de màsters organitzats per les àrees d'humanitats defineix un baix nivell en la programació de crèdits transversals entre titulacions. En la mateixa direcció i amb alguna excepció, és rara la programació de titulacions dobles o de mencions, no únicament entre ensenyaments que podrien ser complementaris, sinó també entre programes afins.

Centrant-nos en la Universitat de Barcelona, una anàlisi somera dels diferents plans d'estudis de les titulacions de grau en humanitats revela algunes limitacions prou generals, amb molt poques excepcions: poca transversalitat i interdisciplinarietat, visible en els plans docents i en una moderada participació de professorat d'àrees de coneixement diverses en un mateix grau. Poca aplicabilitat dels continguts i poca definició i avaluació de les competències, tant generals com específiques, que fomentin un bon nivell d'aplicabilitat i d'habilitats professionalitzadores. Aquestes limitacions no són alienes a la davallada d'interès (demanda en primera preferència) i de matrícula que han experimentat un nombre important de les nostres titulacions humanístiques de grau, especialment en els darrers quatre cursos¹¹.

La Universitat de Barcelona programa des de primer curs un total de 22 titulacions de grau de l'àrea d'Arts i Humanitats, comptant el cinema, les comunicacions i les filologies¹². Entre aquestes, un nombre superior a la meitat presenten habitualment una matrícula inferior a les places ofertes i en alguns casos concrets no s'ha arribat als mínims de matrícula requerits des del sistema universitari català (40 places) o es sobrepassa de ben poc. Aquests resultats es fan més preocupants a l'analitzar la tendència dels

(11) Les dades presentades cada any pels responsables acadèmics al Consell de Govern de la UB avalen aquesta afirmació i les posteriors.

(12) El 2014 s'ha deixat de programar el primer curs de Filologia Romànica per baixa demanda i s'ha iniciat una reestructuració de l'especialitat dins estudis més amplis de filologia.

darrers anys i comprovar que el davallament de la demanda ha estat sostingut en la majoria de les titulacions i sobretot, la disminució de sol·licituds com a primeres opcions dels estudiants que volen ingressar en una carrera: tret d'algunes titulacions de relativa nova creació a la UB, com Arqueologia, Disseny, Comunicació Audiovisual, Comunicació i Indústries Culturals, Cinema i Mitjans Audiovisuals, Llengües i Literatures Modernes i Estudis Literaris –un total de 7 ensenyaments–, la resta d'ensenyaments estan tenint any rere any descensos en la matrícula o/i en les sol·licituds d'inscripció com a primera opció.

Superar aquest nivell descriptiu i endinsar-se en les causes d'aquests descensos és complex. Es pot argumentar que la crisi econòmica dels darrers temps i el consegüent retraïment de l'administració pública en la convocatòria de places, especialment en l'ensenyament, ha maltractat unes de les sortides més habituals de molts dels ensenyaments d'humanitats: el professorat de secundària. És un argument que no es pot menystenir, però resulta insuficient per explicar els descensos de demanda en alguns dels ensenyaments més clàssics, sobretot en algunes filologies com la clàssica, la semítica i la catalana, i en la geografia.

Caldran estudis sociològics sobre gustos i interessos del conjunt de joves que volen ingressar als estudis universitaris, qüestió que no sabem ni podem abordar aquí. Sí podem però cercar causes més intrínseques als propis ensenyaments, referents als seus objectius, continguts i metodologies.

Pel que fa als plans d'estudi¹³, molts pocs ensenyaments tenen un nivell de transversalitat i d'aplicabilitat acceptable, que afavoreixi la demanda social: Arqueologia, Belles Arts i Conservació-Restauració són els graus que contempnen millor aquestes dues dimensions¹⁴. El de Disseny i el d'Informació i Documentació responen a una bona dimensió professionalitzadora però són poc transversals. Contràriament, el de Filosofia ha programat un pla d'estudis força transversal, definint mencions i dobles titulacions que incideixen en altres disciplines humanístiques; la dimensió professionalitzadora, però, és pràcticament inexistente. Les filologies és un cas similar pel que fa a l'aplicabilitat professional: n'hi ha molt poca. La transversalitat es limita a compartir internament alguns crèdits bàsics entre els diferents títols només de lletres, d'una manera molt desigual. Cas apart són els dos títols de comunicació, amb molt poca relació entre ells (contràriament al que passa amb titulacions afins d'altres universitats del sistema català), inferior a la que tenen amb altres titulacions. Ambdós, però, tenen una correcta dimensió professionalitzadora.

Fins aquí l'exposició de diagnòstic; ara toca passar a fer propostes de millora en aquesta situació d'un cert «estancament i excessiva atomització de les humanitats» en els ensenyaments i en la recerca.

(13) Es poden consultar a www.ub.edu.

(14) El Grau de Cinema i Mitjans Audiovisuals és cas a part a l'estar programat per un centre adscrit a la UB, l'Escac, i que prové d'un títol propi clarament professionalitzador.

La reforma dels ensenyaments

Les dinàmiques col·laboratives entre les diferents disciplines dintre de les humanitats són una necessitat obligada i una condició per estimular una major unitat organitzativa i estructural¹⁵. Aquestes col·laboracions s'han anat donant puntualment en els darrers temps, en el marc d'alguns grups de recerca moguts, sobretot, per diversificar les opcions de finançament. En la docència, el tema és un repte de futur, sobretot si es vol millorar la visibilitat i la valoració social de les humanitats com un conjunt reconegut i de prestigi dins la «societat del coneixement».

Actualment, la majoria dels ensenyaments de grau i alguns màsters es troben dins el procés preceptiu d'acreditació. Els resultats d'aquesta avaluació externa haurien de servir per corregir errors puntuals, però sobretot per reorientar els programes vers una millor programació de continguts i de formació explícita de competències de tipus instrumental, metodològic i aplicades, en el camí d'afavorir una millor professionalització de l'estudiant de grau. Aquesta formació hauria de ser també més versàtil i transversal, potenciant l'adaptabilitat dels titulats a unes demandes socials cada cop més dinàmiques i canviants.

S'ha d'aprofundir en el debat per concretar en els ensenyaments d'humanitats els marcs de competències i l'objectiu professionalitzador que es desprenien de la «Declaració de Bolonya».

És important aconseguir que l'ingrés a l'exercici professional del titulat es produeixi a l'acabar el grau¹⁶ i que socialment no es percebi que cal que un jove tingui un o diversos màsters per a ser considerat laboralment competent. Això encara hauria de ser més clar en un marc de treball on la majoria de les professions a cobrir no són reglades (museus, arxius, biblioteques, editorials, etc.; institucions administratives i culturals en general). Avui dia, el titulat de màster és el principal competidor del titulat de grau, i això retarda l'ingrés del jove al mercat laboral i sobredimensiona les expectatives dels postgraduats, amb la conseqüent frustració de moltes persones al final del procés.

Els màsters haurien de servir per a la promoció professional després d'un temps de treball en l'empresa o la institució. Amb una càrrega docent de 60 crèdits, haurien de donar una formació més especialitzada –no necessàriament monodisciplinària– orientada al reciclatge o a l'aplicació en entorns laborals més específics. Els màsters també, sobretot si són de 90 o 120 crèdits o organitzats en una estructura de 1+1 (60 + 60 crèdits), haurien de ser formatius en metodologies de recerca i orientadors per aquells estudiants –necessàriament limitats en nombre– que volen accedir al doctorat.

En l'actual procés dinàmic, i després de la moratòria d'un any (2015) que s'han donat els rectors de les universitats catalanes i espanyoles per programar nous graus de tres anys, sembla prudent esperar a la finalització dels processos d'acreditació per aca-

(15) La Universitat de Barcelona està immersa en un procés de reforma de les estructures i d'administració, aprovada pel seu Consell de Govern en 2015, que ha de portar en poc temps a una compactació de centres, també els d'Humanitats, i un agrupament de departaments en d'altres més grans i interdisciplinaris.

(16) Això ja ho proclamava la *Declaració de Bolonya* d'harmonització de l'Espai Europeu d'Educació Superior signada pels ministres europeus d'Educació en 1999. Disponible a: <http://ees.umh.es/contenidos/Documentos/DeclaracionBolonia.pdf> (accés: 6.12.2016).

bar de prendre decisions sobre els títols d'humanitats. És molt probable, però, que molts d'aquest títols vulguin conservar una càrrega docent de 240 crèdits. Si això es fes millorant els dèficits amb una formació més aplicada i garantint un autèntic nivell de transversalitat interdisciplinària en els crèdits bàsics (un primer curs de 60 crèdits bàsics autènticament transversals), la potenciació i visibilitat del conjunt dels títols d'humanitats sortiria reforçada¹⁷.

Aquesta convergència a l'entrada dels ensenyaments faria factible la programació d'un nou Grau comú de caràcter aplicat i transversal, aprofitant les possibilitats que brinda actualment la legislació permetent programacions de 180 a 240 crèdits. Un nou Grau en «Humanitats Aplicades» amb una extensió de 180 o un màxim 210 crèdits, podria organitzar-se a partir del primer curs comú de tots els títols i programar 4 o 5 semestres més on es dissenyessin continguts transdisciplinaris organitzats per blocs, fomentant els ponts entre disciplines afins o/i complementàries. Aquest grau hauria de tenir prou definides unes bones pràctiques amb els diferents agents professionalitzadors i també uns treballs de final de carrera prou dimensionats per garantir assajos de projectes aplicables a les necessitats socials, més que «estats disciplinaris de la qüestió», que aquests s'haurien de realitzar en programes més específics. Això promouria una formació molt versàtil orientada a les demandes socials i facilitaria la continuació dels estudis cursant una doble titulació més específica o incorporant-se a un ampli ventall de màsters. La contribució de les diferents disciplines humanístiques a aquesta ductilitat de programacions hauria de ser imaginativa i generosa.

La recerca, la innovació i la transferència: el Parc d'Humanitats i Ciències Socials com a projecte i oportunitat de millora

La recerca universitària en arts i humanitats es realitza a la UB majoritàriament als departaments que acullen el professorat i els grups i projectes competitiu de recerca. Alguns pocs instituts o observatoris complementen l'organització d'aquesta recerca¹⁸. La realitat aïllada de la major part dels departaments universitaris, molts d'ells de mida petita i mitjana, ha afavorit una recerca molt disciplinària i poc procliu a interaccionar amb investigadors de disciplines alienes. Hi ha excepcions i sobretot, en els darrers temps, hi ha certa tendència a interactuar en els grups de recerca amb alguns investigadors o professionals de fora la Universitat (CSIC, museus, arxius, biblioteques, etc.) però que majoritàriament són de les mateixes àrees disciplinàries.

Per superar aquesta realitat excessivament atomitzada de les humanitats cal que ens plantejem la viabilitat d'agrupacions més àmplies i transversals en les àrees disciplinàries, reformulant la dialèctica entre els departaments i instituts de recerca i amb la salvaguarda del principi irrenunciable de garantir la unitat de les disciplines ja consolidades, però promovent agrupacions per afinitats temàtiques o per diacronia, en estructures de més massa crítica que podrien transcendir, fins i tot, els actuals centres i divi-

(17) La Universitat de Barcelona ha fet públic un document de 2 de juliol de 2015 aprovat per la Comissió Acadèmica del Consell de Govern sobre el *Desenvolupament de la nova proposta de l'ordenació dels estudis universitaris de Grau i Màster a la Universitat de Barcelona*. En aquest estudi es fa un diagnòstic de la situació actual i es posen les bases i les condicions per a programacions alternatives de nous graus de 180 crèdits; 180 crèdits + màster d'especialització; o Grau de 240 crèdits.

(18) L'Institut de Recerca en Cultures Medievales (IRCUM) o l'Institut Interuniversitari d'Estudis de Dones i Gènere (IIED) són unes de les poques estructures interdepartamentals de recerca existents.

sions departamentals¹⁹. En alguns casos, nous departaments més amplis i interdisciplinaris podrien conviure amb instituts de recerca més temàtics i específics (com per exemple el proposat Institut d'Arqueologia), i en altres a la inversa, departaments actuals de disciplines que per naturalesa són raonablement transversals (Història de l'Art, Antropologia, Geografia Regional o Humana, Llengües i Literatures diverses, entre altres) podrien complementar-se amb instituts de recerca molt més transdisciplinàries (com l'IRCUM, per exemple). Seria una organització complexa però dinàmica, que s'hauria d'anar adaptant a realitats canviants.

El gran repte però de les humanitats és la innovació i la transferència de coneixement a la societat, partint d'una recerca bàsica que ha de buscar millors nivells d'aplicabilitat social i econòmica, que relacioni millor els investigadors i la universitat amb el teixit social i empresarial. Per ajudar a potenciar aquest objectiu, la Universitat de Barcelona ha creat el Parc de les Humanitats i les Ciències Socials, que s'ubica i comença les seves activitats al Poblenou de Barcelona, dins l'entorn urbà del districte 22@.

No és aquí el lloc de desenvolupar ni el programa detallat ni el cronograma de creació del Parc de les Humanitats i les Ciències Socials, que en la fase actual es troba en el moment del condicionament dels seus espais de Can Jaumandreu i de Can Ricart i de planificació de la seva estructura organitzativa i de les primeres activitats. Aquí només dir que el Parc pot i ha de contribuir a fomentar la unitat i les sinergies de col·laboració entre totes les humanitats i les ciències socials en el seu sentit més ampli, potenciant-ne a la vegada la seva visibilitat social.

El foment de *la recerca amb transferència de coneixement*, o amb *mobilitat de coneixement* que remarca la *dobla direccionalitat* de la Universitat i la societat en aquesta transferència, és per pròpia essència no només transversal sinó també transdisciplinar. Els projectes de recerca que ha de desenvolupar el Parc han de ser per naturalesa vertebradors d'equips disciplinaris diferents i complementaris, buscant la innovació i transcendentint a la societat, col·laborant amb els agents socials de creació, recerca i producció cultural. Aquí presentem les principals línies d'actuació que han de facilitar aquests objectius²⁰:

- Centre de suport a la innovació, la recerca interdisciplinària i la transferència en humanitats i ciències socials. Com a node de connexió en la relació universitat-societat en l'àmbit de la recerca i la transferència en HCS, el Parc es visibilitzarà com a porta d'entrada accessible per aquelles empreses, institucions i entitats que vulguin interactuar, col·laborar i ser partícips del coneixement que es genera en les nostres àrees. La transversalitat del Parc permetrà que esdevingui un espai per facilitar relacions amb els diferents agents, connectant-los amb els investigadors, els tècnics i les unitats que d'altra manera podrien costar d'enllaçar donada l'àmplia estructura i dimensió de la institució. També possibilitarà amb les seves instal·lacions i serveis que aquestes relacions es materialitzin i donin lloc a projectes de valor afegit.

(19) En la reforma d'estructures que s'està portant a terme a la UB, els departaments es reagrupen dins de cada centre o Facultat preexistents i de moment no es plantegen interaccions interfacultatives, tot i sabent que la tendència és anar a una sola gran facultat amb continguts d'humanitats i ciències socials.

(20) Haig de fer constar i agrair aquí la inestimable col·laboració de l'Albert Gili i d'en Víctor Gómez en el disseny d'aquestes línies.

- Centre de producció i comunicació audiovisual digital. A partir de tecnologies del so i la imatge, ordinadors i programari d'edició especialitzada que permetran la gravació de produccions acadèmiques i científiques per a programes específics. Es facilitaran videoconferències d'alta resolució, o es farà experimentació en animació 3D, col·laborant amb els centres interns i externs que ja tenen experiència en aquestes activitats.
- UB-TV: Plató multi funcional de TV i ràdio, apte per produccions de tots tipus. De manera més específica servirà per al foment de debats acadèmics i d'actualitat ciutadana amb professorat dels grups de recerca, fent xarxa amb BTV, TV3, el barri, etc. També podrà donar suport a activitats específiques i pràctiques dels ensenyaments de Comunicació Audiovisual i Comunicació i Indústries Culturals, que acrediten l'ús del plató en les seves memòries acadèmiques.
- Centre d'experimentació creativa i museològica. Espai per experimentació en museografia, senyalística d'exposicions, conservació preventiva i d'experimentació escenogràfica (amb col·laboració amb grups de recerca i donant suport a les pràctiques dels màsters de la UB especialitzats en el tema). Sala d'exposicions de productes creatius o experimentals del Parc o/i d'interès de l'entorn ciutadà.
- Centre de documentació de la Universitat de Barcelona. Està en estudi allotjar als espais de Can Ricart i Can Jaumandreu la Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona i el Centre de Restauració de Llibres i Documents. Proposta nuclear per bastir al Parc de les Humanitats i les Ciències Socials el Centre de Documentació de la Universitat de Barcelona especialitzat en documentació humanística. L'actual emplaçament a Can Jaumandreu del Centre de Digitalització de la Universitat de Barcelona (CEDI) constitueix el primer esglaió d'aquest conjunt, que s'ha de completar amb una bona videoteca i fonoteca digitals ben indexades, partint inicialment del portal audiovisual de la UB, de la Biblioteca Patrimonial Digital UB (BIPAD) i altres videoteques foranes amb conveni.
- Centre de congressos, convencions i reunions. Al servei de tota la comunitat universitària i ciutadana.

Reflexiones académicas sobre el presente y el futuro de las humanidades en la docencia y la investigación universitarias. Los retos no exentos de dificultades de un planteamiento de conjunto

Resumen: En este artículo se analizan los retos que tienen planteados las Humanidades en la sociedad del conocimiento actual y especialmente en la institución universitaria. Cuál es la razón de que se estén produciendo síntomas evidentes de una disminución de la demanda social en algunos de los estudios de humanidades y que se hayan encendido algunas alarmas para algunas desprogramaciones de contenidos humanísticos por parte de las autoridades educativas en algunos países, entre ellos España. Se analiza la evolución de los estudios humanísticos en los últimos treinta años hacia una mayor fragmentación y se proponen algunas vías de solución en la programación universitaria de estos estudios y en la potenciación de una investigación que debe ser más aplicada e interdisciplinaria. Todo ello se concreta en el marco de la Universidad de Barcelona.

Palabras clave: Humanidades, Ciencias Sociales, transversalidad, Investigación humanística

Réflexions académiques sur le présent et l'avenir des sciences humaines dans l'enseignement et la recherche universitaires. Les défis compliqués d'une approche globale

Résumé: Cet article offre une analyse des défis auxquels les sciences humaines sont confrontées dans la société de la connaissance actuelle, et plus particulièrement dans l'institution universitaire. Pour quelle raison certains des enseignements de sciences humaines montrent des symptômes évidents d'une diminution de la demande sociale et pourquoi le retrait de certains contenus humanistes des programmes d'enseignement – par les autorités éducatives de certains pays, notamment l'Espagne – a suscité des réactions d'alarme ? L'article analyse l'évolution des études de sciences humaines de ces trente dernières années vers une plus grande fragmentation et propose des solutions pour la programmation universitaire de ces études et pour le renforcement de la recherche, celle-ci devant être plus appliquée et interdisciplinaire. Toutes ces réflexions sont menées dans le cadre de l'Universitat de Barcelona.

Mots clés: Sciences humaines, sciences sociales, transversalité, recherche en sciences humaines

Academic reflections on the present and future of the humanities in university teaching and research: the difficult challenges of adopting a comprehensive approach

Abstract: This paper analyses the challenges facing the humanities in today's knowledge society, especially within the university. Why are there growing signs of a decline in society's demand for a number of humanities disciplines? Why have educational authorities in some countries, including Spain, raised alarm bells by removing humanistic content from their curriculum? The paper examines the evolution of humanistic studies over the past thirty years in the direction of increasing fragmentation, and it proposes solutions to how universities schedule these studies and how they promote research that must be more applied and interdisciplinary. These issues are all explored in the context of the University of Barcelona.

Keywords: Humanities, social sciences, transversality, humanistic research